

*Герасименко Лариса Володимирівна,
начальник кафедри економічної безпеки навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент*

ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ СЛІДЧОГО

Внутрішнє переконання слідчого належить до маловивчених наукових проблем, які виникають при аналізі чинників, що впливають на прийняття слідчим рішень щодо кримінального провадження.

Поняття внутрішнього переконання слідчого і суду формувалося на підставі теорії вільної оцінки доказів. Внутрішнє переконання як критерій, що визначає ставлення закону до доказів, був уже досить виразно окреслений у римському праві. Свобода судового переконання ніким і нічим не була пов'язана. В імператорський період почало розроблюватися щось на зразок законної теорії доказів, але негативної і досить невеликої за обсягом.

Головним принципом для міркування про силу доказів вважалося внутрішнє переконання судді.

В англійському процесі внутрішнє переконання як мірило сили доказів існувало з давніх часів. У той час, як в Європі панував таємний і писаний процес, Англія вже мала міцно усталену інституцію журі.

Під час Великої Французької революції основи кримінального процесу було змінено і проголошено принцип внутрішнього переконання після того, як формальна теорія доказів була визнана не тільки безглуздою, але й шкідливою.

У Росії це поняття привернуло до себе найпильнішу увагу у період розробки і першого досвіду застосування судової реформи 1864 р. У Статуті кримінального судочинства наведено правило, за яким судді і присяжні засідателі визначають провину або невинності підсудного за внутрішнім переконанням, оснований на обговоренні сукупності всіх обставин справи.

Пізніше це поняття аналізувалося при характеристиці оцінки доказів у різних системах кримінального процесу.

Ось що писав з приводу внутрішнього переконання відомий учений-юрист XIX століття професор Харківського університету Л. Є. Владимиров у своїй книзі «Учение об уголовных доказательствах»: «Термін «внутрішнє переконання» ми використовуємо, бо він здається нам досить виразним. Він,

по-нашому, досить вдало виражає характер моральної достовірності. Внутрішнє переконання зовсім не означає безпідставне переконання, інстинктивне переконання, це переконання за крайнім розумінням, дане сумлінням в тому розумінні, що ніякі сторонні переконання і міркування не впливають на суддю вільно, без важливих формальних мірок, який оцінив силу доказів”.

Цікавість до цієї проблеми не випадкова. Оцінка доказів за внутрішнім переконанням є питанням, від правильного розв’язання якого залежить успіх професійної діяльності. М. С. Алексєєв, розвиваючи цю думку, вважає, що «внутрішнє переконання включає інтелектуальну, емоційну і вольову сферу; остання дозволяє впевнитися у правильності оцінки, здійснювати доказування до меж, що забезпечують достовірність при встановленні фактів і правильності рішення». У цих висловленнях визначено структуру внутрішнього переконання.

Внутрішнє переконання слідчого об’єктивне, оскільки воно формується у процесі і на підставі повного, всебічного й об’єктивного розгляду всіх обставин справи в їх сукупності і взаємозв’язку. У тих випадках, коли внутрішнє переконання слідчого не ґрунтується на доказах, його не можна покласти в основу обвинувального акту.

Перш ніж висловити наше бачення досліджуваного поняття, звернемо увагу ще на одну обставину. Усяке поняття набирає конкретного змісту лише тоді, коли воно входить до системи знань, поза якою його зміст не можна розкрити. Це повністю стосується категорії внутрішнього переконання слідчого, яке має розглядатися у системі не тільки психологічних, але головним чином процесуальних понять.

Таким чином, на наш погляд, внутрішнє переконання слідчого - це такий стан сформованого професійного знання у свідомості слідчого, коли він вважає зібрані у справі докази достатніми для прийняття рішення, впевнений у правильності свого висновку і готовий до відповідних практичних дій - прийняття рішення відповідно до здобутих знань.

Внутрішнє переконання слідчого як процесуальна категорія відрізняється тим, що слідчий, приймаючи рішення у провадженні, зобов’язаний визначити своє особисте ставлення до сукупності доказів з погляду їх імовірності та достовірності, на підставі чого він доходить висновку про наявність чи відсутності фактичних обставин, встановлюваних даним процесуальним актом.

Формування внутрішнього переконання слідчого - не просто результат впливу на його свідомість певної сукупності доказів, встановлених і перевірених в ході досудового розслідування. Воно завжди утворюється на підставі раціонального пізнання причинно-наслідкових та інших зв’язків між фактами об’єктивної дійсності, ціннісного до них підходу, здобутих при проведенні досудового розслідування, аналізу результатів пізнання і зроблених з них правових висновків.